EURASIAN JOURNAL OF LAW, FINANCE AND APPLIED SCIENCES
Innovative Academy Research Support Center
UIF = 8.3 | SJIF = 5.961 www.in-academy.uz

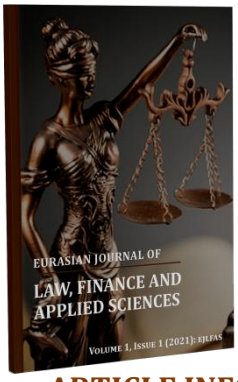

KIBERJINOYATGA QARSHI KURASHISH SAMARALI USULLARI

Abduraufov Dilshod Muhammadi o`g`li
Jahon Iqtisodiyoti va Diplomatiya
Universiteti xalqaro huquq fakulteti talabasi
https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8133480

ARTICLE INFO

Received: 30th June 2023
Accepted: 04th July 2023
Online: 06th July 2023

KEY WORDS

Kiber tovlamachilik, xavfsiz dasturlar, kiber xaxfsizlik, elektron pochta, axborot texnologiyalar.

ABSTRACT

Hozirgi kunda internet tarmoqlar va texnik-texnologiyalar kundan- kunga rivojlanib borayapdi shu bilan birga unga bo`lgan jinoyatlarni soni ham kamaymayapdi. Kiberjinoyat raqamli makonda sodir bo`ladigan jinoyat turidagi faoliyat. Ushbu maqolada kiberjinoyat dastlabki faoliyati, uni sodir bo`lishini ozaytirish usullari va uning turlari o`z aksini topgan.

Kiberjinoyat nima?

Kiberjinoyat - bu kompyuter, kompyuter tarmog'i yoki tarmoqqa ulangan qurilmaga qaratilgan yoki undan foydalanadigan jinoiy faoliyat. Aksariyat kiberjinoyatlar pul ishlashni xohlaydigan kiberjinoyatchilar yoki xakerlar tomonidan sodir etiladi. Biroq, ba'zida kiber jinoyatlar foydadan tashqari boshqa sabablarga ko'ra kompyuterlar yoki tarmoqlarga zarar yetkazishni maqsad qiladi. Bu siyosiy yoki shaxsiy bo'lishi mumkin.

Kiberjinoyatlar jismoniy shaxslar yoki tashkilotlar tomonidan amalga oshirilishi mumkin. Ba'zi kiberjinoyatchilar uyushgan, ilg'or usullardan foydalanadilar va yuqori texnik malakaga ega. Boshqalar esa yangi boshlovchi xakerlardir.

Kiberjinoyat dastavval 1989-yilda amerikalik Robert Morris internetga qurt ya‘ni virus yaratadi. Bu o’zini–o’zi ko’paytirivchi virus shu qadar tajavuskor ediki, u internetning ko’p qismini yopishga muvaffaq bo’lgan. Morris qurti birinchi keng tarqalgan kiberjinoyatning muhim voqea bo’lib qolmoqda.

Bugungi kunda kiberjinoyat shu qadar murakkabki, uni oldini olish deyarli mumkin emas. Oldini olish hali ham asosiy maqsad bo'lishi kerak bo'lsa-da, voqea sodir bo'lgandan keyin sodir bo'ladigan voqealarga ham tayyor bo'lishingiz kerak. Bu kiber jinoyatchilar yetkazadigan zarar miqdorini kamaytirishga yordam berishi mumkin. O`shaning uchun mas`ul organlar tomonidan kiberjinoyatga qarshi kurashda yordam beradigan bir nechta foydali maslahatlar mavjud:

- Kiberjinoyatvhilar zaif parollar,zaif eskirgan xavfsiz dasturlar va maxfiylik sozlamalarni qidiradi;
- Bepul Wi-Fi tarmoqlaridan saqlaning. Ommaviy Wi-Fi tarmog’larida maxfiy ma`lumotlarga buzib kirishi mumkin.

- O’zingizni himoya qilish uchun mobil qurilmalarigizni va ilovalaringizni doimo yangilab turing.
- Yangilanishlarni o’rnatish orqali operasion tizimingiz, brauzeringiz va boshqa muhim dasturlarni optimallashtirilgan holda saqlang.
- Fishing electron pochta xabarlari ko’pincha o’g’rilar sizning onlayn hisobingizdanga kirish usulidir. Agar elktron pochta xabari shubhali ko’rinsa, un darhol o’chirib yuborganiz ma`qul.

Kiberjinoyat turlariga quyidagilar kiradi:

Elektron pochta va internetda firibgarlik.

Identifikatsiya firibgarligi (shaxsiy ma'lumotlar o'g'irlangan va foydalanilganda).

Moliyaviy yoki karta to'lovi ma'lumotlarini o'g'irlash.

Korporativ ma'lumotlarni o'g'irlash va sotish.

Kiber tovlamachilik (tahdid qilingan hujumning oldini olish uchun pul talab qilish).

Ransomware hujumlari (kiber tovlamachilikning bir turi).

Cryptojacking (bu erda xakerlar o'zlariga tegishli bo'lmagan resurslardan foydalangan holda kriptovalyutani qazib olishadi).

Kiberjosuslik (bu erda xakerlar hukumat yoki kompaniya ma'lumotlariga kirishadi).

Tarmoqni buzadigan tarzda tizimlarga aralashish.

Mualliflik huquqini buzish.

Noqonuniy qimor o'yinlari.

Internetda noqonuniy narsalarni sotish.

Bolalar pornografiyasini so'rash, ishlab chiqarish yoki saqlash.

Kiberjinoyat quyidagilardan birini yoki ikkalasini ham o‘z ichiga oladi:

Ekspertlar tomonidan kiberjinoyatlarga qarshi kurashishning zamonaviy tendensiyalari, internet tarmog‘i orqali sodir etilayotgan qonunbuzilishlarning oldini olish, sohaning huquqiy asoslarini mustahkamlash, axborot texnologiyalaridan foydalanib amalga oshirilgan jinoyatlarni kriminalistik tadqiq etish, fosh etish va tergov qilishning o‘ziga xos xususiyatlari, kiberxavfsizlikni ta’minlashda davlat idoralari va xususiy sektorlar hamkorligini muvofiqlashtirish borasida firk-mulohazalar bildirildi. Shuningdek xorijiy davlatlarning kiber jinoyatlarga qarshi kurashish sohasi bo‘yicha malakali mutaxassislarini tajriba almashishga jalb etish, kiberxavfsizlikni ta’minlashga qaratilgan chora-tadbirlar samaradorligini oshirish, Ichki ishlar vazirligi akademiyasining imkoniyatlaridan foydalanib kelgusida ushbu turdagi jinoyatlarni fosh etish va tergov qilish bo‘yicha alohida ixtisoslik yo‘nalishi tashkil etib, malakali mutaxassis kadrlarni tayyorlash yuzasidan ko’plab samarlari ishlar amalga oshirilmoqda.

References:

1. Jennifer L. Bayuk Independent Cyber Security Governance Consultant Industry Professor at Stevens Institute of Technology, Hoboken
2. NJ Jason Healey Director of the Cyber Statecraft Initiative Atlantic Council of the United States, Washington

3. D.C. Paul Rohmeyer Information Systems Program Director Howe School of Technology Management Stevens Institute of Technology, Hoboke